

Förord

Sedan utgivningen av förra numret av NoAD har vi tyvärr mist två betydelsefulla personer inom fältet allmän didaktik. Både Tomas Englund och Stefan Hopmann gick ur tiden i början av 2026. Det är med stor saknad vi minns dem och deras unika och viktiga bidrag till den nordiska didaktiken. Tomas Englund (1946-2026) var professor vid tre svenska lärosäten, Stockholm, Uppsala och Örebro och 1992 stod han bakom grundandet av tidskriften *Utbildning & Demokrati*. Hans forskningsintressen utgjordes av såväl en didaktisk som en filosofisk-politisk inriktning och begrepp som deliberativ kommunikation i skolsammanhang kom att få betydelse tack vare hans forskning. Genom översättningen till svenska av John Deweys bok *Demokrati och Utbildning* och ett fortsatt arbete med Deweys idétradition medverkade han till att många inom akademi och lärarutbildning uppmärksammade de möjligheter som arbetet med Deweys filosofiska arv medgav. Tomas Englund var också en ivrig och framgångsrik nätverksbyggare som inte minst medverkade till en kritisk och givande debatt, och i förlängningen samverkan mellan den läroplansteoretiska inriktning han, och de lärosäten där han hade haft sin bas, stod för och den fenomenografiska och fenomenologiska forskningsinriktningen, som präglade den västsvenska pedagogiken under många år.

Stefan Hopmann (1954- 2026) kom ursprungligen från Tyskland, där han fick sin utbildning och kom därefter framför allt att verka i Norge under många år, först i Trondheim, därefter i Oslo och Kristiansand samt mot slutet av sitt liv i Wien. Han initierade studier av läroplaner, reformer och betydelsen av dessa för praxis. Han såg också fördelen med komparativa studier där olika länder jämfördes och deras system diskuterades. Trots svårigheter att genomföra denna typ av sammansatta studier fann han möjligheter att bevara komplexiteten, det vill säga såväl klassrumsvardagen som politiska och filosofiska idéströmningar och fick alltså dessa att samexistera i diverse empiriskt-filosofiska studier. Som huvudredaktör för den i Europa betydelsefulla tidskriften *Journal of Curriculum Studies* medverkade han till att åtskilliga viktiga artiklar kom att publiceras. Han var också den som tog initiativ till att det nordiska nätverket NORDID startade, ett nätverk som senare utvecklades till en didaktikgrupp inom ramen för NERA, samt i förlängningen också till NoADs tillkomst.

Det är alltså med förstämning vi konstaterar att den nordiska allmänna didaktiken förlorat båda dessa professorer som så framgångsrikt byggde grunder för allmändidaktiska empiriska-filosofiska studier, skapade viktiga nätverk samt aktivt arbetade med viktiga tidskrifter. Dessa gestalter kan förhoppningsvis utgöra förebilder för oss som arbetar vidare inom detta fält. De kan ge oss inspiration till att ta deras arbete in i framtiden, där vi trots politisk inblandning i lärarutbildning och forskning samt trots starka positivistiska och antibildnings- och antihistoriska strömningar fortsätter att framgångsrikt utveckla allmändidaktiska teorier och empiriska studier!

I föreliggande höstnummer publicerar vi tre artiklar och en recension. I den första artikeln *Lärande i terrorns residens – iakttagelser och insikter vid elevers besök i Gestapos högkvarter* undersöker författarna **Roger Säljö, Inga Marie Dalehefte, Ingunn Tønnevoold Hansen** och **Aslaug Kristiansen** hur en komplimenterande lärandemiljö - ett besök vid en

minnesplats - kan väcka starka känslor och minnesvärda upplevelser. Syftet med studien var att redovisa hur elever i 14-15 års åldern reagerar på ett besök vid ett freds- och människorättscentrum i Norge. Centret – ARKIVET – är inrymt i en byggnad som fungerade som Gestapos högkvarter under den nazistiska ockupationen. Utifrån Deweys pragmatiska perspektiv på lärande visar en tolkning av resultatet att besöket uppenbarligen skapade en multisensorisk och känslomässigt laddad upplevelse. Byggnadens autenticitet, dess materiella egenskaper och dess historia gav eleverna en personlig tillgång till terrorns konkreta verklighet på sätt som går utöver vad klassrummet kan erbjuda. Samtidigt framträder att ideologins roll i skapandet av sådan terror och sådant förtryck inte är tydligt i elevernas kommentarer. Att därmed förankra socio-materiella erfarenheter i ett nutida och levande demokratiskt ramverk förblir en viktig didaktisk uppgift.

Lärares autonomi är en av didaktikens kärnfrågor. God undervisning kräver att en lärare får och kan välja innehåll och metoder utifrån didaktisk kunskap och erfarenhet i en specifik undervisningssituation för att gynna unika elevers utveckling. Lärares autonomi var en fråga som inte minst den nyligen bortgångne Stefan Hopmann återkom till i sin forskning. Just lärares val och dess betydelse i specifika undervisningskontexter undersöker **Anna-Lena Andersson, Nina Klang** och **Daniel Östlund** i artikeln *Lärares didaktiska val i undervisning för elever i anpassade skolförhållanden*. Genom att analysera loggböcker skrivna av lärare från sju svenska kommuner som deltog i forskningscirkel om undervisningens planering, genomförande och utvärdering visar författarna hur lärares didaktiska val präglas av en strävan att ge undervisningsinnehållet en mening. Detta görs genom att koppla innehållet till elevernas vardagserfarenheter. Författarna använder Gert Biestas tre begrepp kvalificering, socialisering och subjektivering för att diskutera hur undervisning i anpassad skolförhållanden är en didaktisk praktik där lärare aktivt förhandlar om innehåll, form och bemötande för att möjliggöra lärande.

I den tredje artikeln *Att utbilda för hopp* diskuterar **Jörgen Frostlund** och **Martin Hugo** hur lärare kan använda hopp som en vägledande princip i undervisning. De undersöker inledningsvis hopp och dess betydelse för utbildning, med fokus på två dimensioner: hopp som en psykologisk och existentiell resurs samt hopp som ett socialt medel för förändring. Artikeln utforskar vidare didaktiska konsekvenser och betonar vikten av miljöer som gör det möjligt för barn – särskilt barn i utsatta situationer – att reflektera, sätta upp mål och delta i målmedvetna handlingar. Utbildning för hopp främjar motståndskraft, handlingsförmåga och kollektivt ansvar. Med utgångspunkt i teoretisk och empirisk forskning visar artikeln hur hopp formar känslor, mål och handlingar, både individuellt och kollektivt. Genom att integrera existentiella, sociala och politiska dimensioner ger diskussionen insikter för pedagoger som vill utveckla hopp som en vägledande princip i undervisningen.

Avslutningsvis gör **Rune Romhed** en insiktsfull läsning av Anders Burman, Joakim Landahl och Anna Larssons nya bok *Pedagogikens århundrade : uppkomsten och utveckling av en vetenskaplig disciplin* (Makadam, 2025).

Ola Henricsson
Huvudredaktör

Silva Claesson
Ansvarig utgivare